

עוד על המספר 127

מאיר בר-אילן

כל בר בי רב יודע כי המספר 127 הוא מספר שנותיה של שרה אמנו, כמו גם מספר מדינות אחשוורוש. שני מספרים אלו מובאים בתחילת הפרשה, או הספר, והם מפורסמים גם בעקבות דרשנות חז"ל עליהם. מנקודת הראות של הקורא, הימצאותו של המספר 127 בשתי פרשיות שונות אינה אלא 'מקרה' שאין צורך לפרשו, שהרי למספר, כך נדמה, אין פירוש שכן מדובר בתופעה אקראית. כך, למשל, לכל אדם יש מספר שנים אותו הוא חי, וכל אימפריה מורכבת מסך מסוים של מדינות, ואך במקרה הזדמן מספר אחד לקורותיהם של שרה ואחשוורוש. הרמב"ם (מורה נבוכים ג, כט), סבר, בהתאם להשקפה אריסטוטלית, כי מספר הוא אחד מהמקרים של כל עצם, ובכך הביע את הסתייגותו המפורשת מכל ניסיון של 'הסבר' למספר. כמו אריסטו לפניו, התנגד הרמב"ם לכל חשיבה פיתגוראית.

ואולם, בספרי 'נומרולוגיה בראשיתית' הוסברה משמעותו הסמלית של 127 בארוכה, וכאן ייעשה הדבר בקצרה.¹ לפי הפיתגוראים, הם המתמטיקאים הקרויים על שם מורם פיתגוראס (חי במאה השישית לפנה"ס), קיימים מספרים מושלמים. מספר מושלם הוא מספר שסכום 'מרכיביו' (חוץ ממנו) שווה לו עצמו. לדוגמה, המספר 6 הוא מספר מושלם הואיל והוא נחלק ל-6 (שאינו מונים), 3, 2, ו-1, בעוד שצירופם של שלושה מספרים אלו יחדיו שווה ל-6. מספרים מושלמים אחרים שהיו ידועים בעבר כבר לאוקלידס (323-283 לפנה"ס), הם: 28, 496 ו-8128 (וכיום ידועים מספרים 'מושלמים רבים'). המתמטיקאים בעבר סימנו מספרים באמצעות חלוקי-נחל בצורת משולש (הקרוי: טטראקטיס). הם הניחו אבן אחת, לאחר מכן, בצידה של אותה אבן, הם הניחו שתי אבנים, לאחר מכן שלוש אבנים, שורה אחת שורה, כך שהמספר 6 סומן כמשולש בו השורה האחרונה היא בת 3 אבנים. המספר 28, למשל נכתב כמשולש ובו בשורה האחרונה מופיעות 7 אבנים. אם נניח 8128 חלוקי-נחל בדרך דומה, הרי שבשורה האחרונה ימצאו 127 אבנים.

המתמטיקאים ידעו כי בשל העובדה שהאבנים מסודרים בסדרה חשבונית עולה, קל מאד לחשב את סך כל האבנים על פי השורה האחרונה: $\Sigma = n \times (n+1) / 2$, שכן השורה האחרונה במשולש מציינת את סך כל האבנים 'בהשוואה'. לשון אחרת, 127 אבנים בשורה האחרונה של טטראקטיס מלמדים כי במשולש כולו מונחות 8128 אבנים, היינו ש-127 הוא מספר מושלם 'בהשוואה'. על פי רעיון זה המספר 127, כמו רעהו המודרני: 10 (במשפט, כגון: 'אתה 10'), הוא ביטוי לאיכות, ולא דווקא לכמות. המעניין במשפט זה שהוא ניתן להיאמר רק בשפות בהן ל-10 יש משמעות של איכות גבוהה, שהרי אם נתרגם משפט זה לצרפתית או לגרמנית נקבל משפט חסר-משמעות. כלומר, בתרבות מסוימת יש ל-10 משמעות ערכית, חוץ מאשר נומרית, בעוד שבתרבות אחרת אין ל-10 אלא 10, ולא ניתן לומר כי כך היה פעם גם ביחס ל-127. לשון אחרת, שרה היתה תמימה, תמימות הניכרת במספרה התמים (הוא המונח הערבי ל'מושלים'), ואין ספק שאימפריה המשתרעת מ'הודו ועד כוש' היא תמימה, שהרי היא מציינת שלטון בכל העולם כולו.

לאור זאת יש לשוב ולעיין בשני 'מקרים' אחרים בהם מופיע המספר 127: פעם אחת במקרא (מקור אשר אף אם כבר נכתב עליו בעבר הרי שעדיין לא התפרסם), ו'מקרה' נוסף מחוץ למקרא, כפי שהוא מופיע אצל הרודוטוס, תופעה עליה לא עמדו עד כה.

א. מספר ההרוגים בקרב אפק

בספר מלכים א' פרק כ' מתואר קרב בו גברו ישראל על הארמים, קרב שנערך בסמוך לאפק המצויה ברמת הגולן.² בהמשך מסופר כי 'ויכו בני ישראל את ארם מאה אלף רגלי ביום אחד', אלא שמלך ארם, בן הדד לא נלכד. והנה, בפסוק שלאחר מכן כתוב כך: 'וינסו הנותרים אפקה אל העיר ותפל החומה על עשרים ושבעה אלף איש הנותרים'.³ כלומר, לבד ממלך ארם שניצל, נהרגו 127,000 איש מארם. המעניין במספר זה הוא שמצד אחד הוא נראה מדויק, שהרי הסופר מצייין 'הנותרים', ומצד שני הוא נראה מוגזם, שהרי מספר כה גדול של לוחמים הרוגים נראה בלתי סביר בעליל הן בשל זעירותה של אפק, הן בשל זעירותו של הזמן המתואר ('ביום אחד'), מה עוד שלפי

¹ מ' בר-אילן, נומרולוגיה בראשיתית, מהדורה שנייה, רחובות תשס"ד, עמ' 88-102.

² על זמנו של קרב זה, ראה: נ' נאמן, העבר המכונן את ההווה: עיצובה של ההיסטוריוגרפיה המקראית בסוף ימי הבית הראשון ולאחר החורבן (יריעות, ג), ירושלים תשס"ב, עמ' 98 הע' 188; א' רופא, מבוא לספרות המקרא, ירושלים תשס"ו, עמ' 207.

³ בפשיטתא הגירסה היא 25,000, והיא גירסה מוטעית.

מספר ההרוגים בקרב ניתן לחשב את המספר הענק של החיילים שאמורים היו להכניע אותם (לפחות פי 3). לשון אחרת, מספר גבוה זה של חללי אויב נראה מוגזם בעליל.⁴

למעשה, מספרים מופרזים ומוגזמים מופיעים במקומות אחרים בתנ"ך, ובמיוחד במניינם של חיילים. לדוגמה, בדה"ב כח-ו מסופר שפקח בן רמליהו הרג ביהודה 120,000 'ביום אחד' (כבמלחמה נגד ארם), ולאחר מכן נשבו 200,000 'נשים בנים ובנות'.⁵ מסתבר, אפוא, כי בתיאורי מלחמות היתה נטייה של הכותבים להגדיל את מספר הלוחמים, במיוחד מצדו של האויב, על מנת להעצים את ההישג הצבאי, או לחילופין להבהיר לקורא כי לא היה סיכוי לנצח. ואולם, מה שלא התברר הוא: מדוע יטרח הסופר לנקוב במספר מדויק, בעוד שכוונתו השקופה היא להביע מספר גבוה עד כדי גוזמה? מדוע לא כתב הסופר בפשטות כי ישראל היכו בארם מכה רבה מאד, והרגו את כולם לבלי השאר להם שריד (ומבלי לנקוב במספר מדויק)? דומה, אפוא, כי הסופר נקב במספר 127,000 כרמז ברור לקורא כי אין מדובר כאן במספר אמיתי אלא במטבע של לשון, היינו שימוש במספר כביטוי סמלי, בדומה לאבא האומר לבנו: כבר מליון פעם אמרתי לך לעשות משהו... לפי פירוש זה מסתבר כי ה-1000 (ב-127,000), היא ביטוי של שפע, בדומה לברכה (בראשית כד, ט): 'אחתנו את היי לאלפי רבבה', בעוד שה-127 יתפרש מעצמו כביטוי של שלמות, כדרך הכתוב (דברים ב, לד): 'ונחרם את כל עיר מתם והנשים והטף לא השארנו שריד'. בתיאור זה של המאורעות אין מספר, אך דומה כי מי שרצה לומר כי כל חללי האויב נהרגו באמצעות ביטוי מספרי, עשה זאת באמצעות 127, ולהביע את השפע הגדול אמר 127,000. לאמור, אין כאן מספר במשמעות כמותית, כי אם במשמעות איכותית: האויב הוכה עד תום!

אמור מעתה: המספר 127 מופיע בתנ"ך שלוש פעמים: פעמיים בגלוי ופעם אחת בסתר: 100 + 27 (מוכפלים ב-1000). לא רק מספר ההרוגים באפק היה סמלי, אלא מסתבר שגם מספרן של מדינות אחשורוש היה סמלי. נראה כי המספר 127 אינו אלא תחליפו של 'מהודו ועד כוש', היינו מולך על כל העולם כולו, עד תומו, ונראה כי כך יש להבין מספר זה גם ביחס לשרה: תמימה היתה! 127 היתה!

ומן המקרא נעבור עתה לעיין במספר אחד המובא בתיאורו של אחד הקרבות החשובים בתולדות האנושות, לפחות מנקודת הראות האירופאית.

ב. מספר האניות של האתונאים בקרב

פרופ' הנס דלברוק (לערך: 1850 – 1920), היה היסטוריון גרמני. לאחר שהשתתף כחייל במלחמת גרמניה-צרפת במלחמת 1870 הוא הקדיש את חייו לתולדות המלחמות בהיסטוריה העולמית, וכתב ספר גדול על נושא זה בגרמנית. הוא דגל בהיסטוריוגרפיה לפי נושא, ולא לפי תקופה מוגדרת, וכך עסק במלחמות של עמים רבים ולאורך תקופות רבות, אך ללא זיקה כלל למלחמות עם ישראל במקרא. דלברוק הוזמן לתת סידרת הרצאות בלונדון לפני מלחמת העולם הראשונה, והרצאותיו ראו אור בספרון קטן שכמעט ולא הותיר את רושמו על ההיסטוריוגרפיה המודרנית, למעט ספר אחד.⁶

טענתו העיקרית של דלברוק היא זו: אחד הנושאים החשובים ביותר להבנת ההיסטוריה הצבאית תלוי בידיעת הכוחות שהשתתפו בקרב. ואולם, דווקא בשל כך אין לסמוך על המספרים של הלוחמים במערכה, בין אם הם מתייחסים למנצח ובין אם למנוצח. לדעתו, גם ההיסטוריון הטוב ביותר חשוד על עיוות מספר הלוחמים מסיבות שונות של הטייה, ובהם: המגמה לפאר את המנצח (אשר גבר על צבא גדול ממנו בהרבה), הגזמה סתם, חוסר ידיעה שגרם לניחוש, ועוד. לדוגמה, דלברוק מראה כי למרות שהרודוטוס (לערך 490 – 430 לפנה"ס), 'אבי ההיסטוריה', כתב שצבאו של כסרכסס (שיש הרואים בו את אחשורוש המקראי), מנה למעלה מ-5,000,000 לוחמים, הרי שבפועל עמד מספר לוחמיו על הרבה פחות מ-15,000 איש. לצורך השוואה יוסף עוד כי אלכסנדר הגדול כבש את 'כל העולם' עם למעלה מ-30,000 חייל-רגלי, ועוד למעלה מ-5000 פרשים (אריאן, אנאבסיס א, 11); ככל הנראה, היה זה אחד הצבאות הגדולים ביותר שראה העולם מעודו. ברור, אפוא, שחלק נכבד מן הניצחונות של מקימי האימפריות יש לייחס ליכולת ההקמה, הארגון האספקה והשליטה, של צבא גדול. משמעות דבריו של דלברוק היא שבחינת ההיסטוריוגרפיה

4 J. Barton Payne, 'The Validity of the Numbers in Chronicles', *Bibliotheca Sacra*, 136 (1979), pp. 109-128; 206-220.

5 דוגמאות נוספות: מי בר-אילן, נומרולוגיה מקראית, רחובות תשס"ה, עמ' 102 הע' 174.

6 H. Delbrück, *Numbers in History*, London: University of London Press, 1913; 'בי בר-כוכבא, מלחמות החשמונאים: ימי יהודה המקבי, ירושלים תשמ"א, עמ' 51-73; הנ"ל, מלחמות יהודה המקבי: תדמית ומציאות היסטורית', א' קדיש וב"ז קדר (עורכים), מעטים מול רבים?, ירושלים תשס"ו, עמ' 9-26.

הצבאית מורה כי גם אם התיאור הכללי של הקרבות נראה אמין, הרי שאין לסמוך על המספרים עצמם, ואלו צריכים לימוד בפני עצמו.

להדגמת המספרים הבלתי אמינים דן דלברוק (עמ' 31) בדבריו של הרודוטוס (ח,1), לפיו בקרב סאלאמיס (בשנת 480 לפנה"ס), הקרב בו גברו היוונים על הפרסים, מנה הצי האתונאי 127 אניות, טרירמות, היינו אניות ובהן שלוש שורות של משוטים, אחד מעל השני, ובהן כ-170 חותרים. דלברוק טוען כי כדי לתפעל צי בגודל כזה יש צורך ב-25,000 איש, כמספרם של כל תושבי אתיקה גם יחד באותה שעה. הואיל ורוב יושבי אתיקה היו חקלאים ובעלי מקצועות פשוטים אחרים, קובע דלברוק כי מניין האניות: 127, הוא בלתי אפשרי בעליל. אין חוקר זה מציע הסבר כיצד גברו היוונים על הפרסים באותו קרב, אך מבטיח הוא שתלמידו עתיד לבאר זאת (מן ההיבט הטקטי, לאו דווקא המספרי), אלא שלא זכינו לכך.

דומה כי לאור הדיון לעיל, ניתן להעביר את מה שנכתב על המספר 127 במקרא אל אותו מספר המופיע אצל הרודוטוס, מתוך הנחה שמספר זה לא צוין 'במקרה'. כלומר, התברר, אפוא, כי בשתי מערכות צבאיות שונות, ובשני קורפוסים ספרותיים שונים בתכלית, נעשה שימוש במספר 127 כמספר סמלי המסמל גודל ואיכות גם יחד, של המנצחים, כמובן. לאמור, עיקר כוחו של המספר 127 אינו בכמותו (הלא אמינה), אלא באיכותו, במשמעות המסומלת בו. משמעות זו נגזרה מכך שהמספר 127 אינו אלא מספר מושלם 'בהסוואה', והוא מביע סוג של תמימות, שלמות הרומזת למושלמות.

סיכום

מסתבר כי השימוש במספר 127 בשתי מלחמות שונות בעבר – באפק ובסאלאמיס – לא היה מקרי, אלא נועד לציין גודל ואיכות גם יחד בהתאם לשיטת הסמלה עתיקה. לא מן הנמנע כי 127 מדינות אחשורוש 'המולך מהודו ועד כוש' הביעו רעיון דומה המנוסח בלשון התלמוד במלים 'שהיה מולך מסוף העולם ועד סופו'. לא נותר אלא לשער כי אף גילה המופלג של שרה לא היה אלא ביטוי איכותי לערכה של שרה אימנו, ואין הסבר זה רחוק כל-כך מהפירוש המסורתי, בעל האופי הדרשני, שהיתה בת 100 כבת 20 ליופי, ובת 20 כבת 7 שלא טעמה טעם חטא. לשון אחרת, שרה אמנו היתה מושלמת, כמשמעות המספר 127 בתפיסה המתמטית העתיקה.